

TEMURIYLAR DAVRIDA AMALIY SAN'ATNING RIVOJLANISHIGA TA'SIR QILGAN OMILLAR.

*Axatova Zohira Aktam qizi, Kamoliddin Behzod
nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti,
San'atshunoslik va muzeyshunoslik fakulteti,
San'atshunoslik (tasviriy va amaliy san'at)
yo'nalishi 3 bosqich talabasi
zohiraaxatova5@gmail.com*

Annotatsiya: Bu maqola Temuriylar davrining madaniyat va san'ati haqida batafsil tahlil qiladi. U, xususan, Temuriylar imperiyasi va uning hukmdorlari tomonidan Markaziy Osiyo, Eron, Hindiston va boshqa hududlarda amalga oshirilgan madaniy, ilmiy va iqtisodiy rivojlanishlarni o'rganadi. Maqolada san'atning amaliy shakllari, xususan, me'morchilik, keramika, zargarlik, to'qimachilik va miniatura san'ati keng ko'rib chiqilgan. Temuriylar davrida Samarqand, Buxoro va boshqa shaharlarda qurilgan inshootlar, o'ziga xos zargarlik buyumlari, rang-barang keramika, ipak to'qish va boshqa san'at shakllari, shuningdek, Eron va boshqa madaniyatlarning ta'siri chuqur tahlil qilinadi. Maqola shuningdek, Ilxoniylar va Temuriylar davrlaridagi san'atning o'zaro aloqalarini va madaniy merosni saqlashda san'atning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Temuriylar davri, markaziy osiyo, madaniyat, san'at, me'morchilik, keramika, zargarlik, to'qimachilik, miniatura san'ati, eron san'ati, ilxoniylar, madaniy meros, tarixiy meros.

KIRISH

Temuriylar davri (1370–1507) Markaziy Osiyoda, ayniqsa, Samarqandda hukmronlik qilgan Temur (Tamerlan) va uning avlodlari tomonidan boshqarilgan bir davrni ifodalaydi. Bu davrda Temuriylar imperiyasi kengayib, juda katta madaniy, ilmiy, va iqtisodiy rivojlanishlarni boshdan kechirdi. Temur (Tamerlan) o'zining yurishlari orqali Markaziy Osiyo, Eron, Hindiston, Kavkaz, va Turkiya hududlariga qadar bo'lgan katta hududlarni zabt etdi¹. U Samarqandni o'z imperiyasining markaziga aylantirib, uni ilm-fan, san'at va madaniyatning yirik markazlaridan biriga aylantirdi.

ASOSIY QISM

Temuriylar davrida san'at va madaniyat yuqori darajada rivojlandi, xususan, me'morchilik, tasviriy san'at, va ilm-fan sohalarida katta o'zgarishlar yuz berdi. Samarqand, Buxoro, Toshkent va boshqa shaharlarda ko'plab inshootlar, masjidlar,

¹ Gulomov, M. (2005). Temuriylar davrida me'morchilik va san'at. Toshkent

madrasa va saroylar qurildi. Bu davrda san'at va madaniyat xalqaro aloqalar bilan boyidi, turli xalqlarning san'at uslublari bir-biriga ta'sir ko'rsatdi². Amaliy san'at - bu kundalik hayotda foydalanish uchun yaratilgan san'at shakllaridir. U tasviriy san'at (rassomlik, haykaltaroshlik) va dizayndan farqli o'laroq, foydali va ishlatiladigan buyumlar yaratishni o'z ichiga oladi.

Amaliy san'at me'morchilik, zargarlik, keramika, matolarni to'qish, mebel va boshqalar kabi sohalarni o'z ichiga oladi. Amaliy san'atning ahamiyati shundaki, u nafaqat estetik go'zallikni yaratadi, balki kundalik hayotda foydalanuvchilarga qulaylik yaratadi, madaniyatni ifodalaydi va tarixiy merosni saqlaydi³. U ko'pincha jamiyatning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy taraqqiyotini aks ettiradi.

Amaliy san'at nafaqat yaratuvchanlikni, balki texnik mahoratni, mehnatni va ishbilarmonlikni ham ifodalaydi. Temuriylar davrida amaliy san'at juda katta rivojlanishga erishdi. Temuriylar saltanatining kengayishi va madaniyatga bo'lgan qiziqish san'atning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Quyidagi omillar Temuriylar davrida amaliy san'atning rivojlanishiga yordam berdi: Siyosiy va iqtisodiy omillar: Temuriylar davrida imperiyaning iqtisodiy qudrati ortdi, bu esa san'atga, xususan, amaliy san'atga bo'lgan ehtiyojni oshirdi. Savdo yo'llarining rivojlanishi, yangi texnologiyalarning kiritilishi va hunarmandchilikning qo'llab-quvvatlanishi amaliy san'atning yangi bosqichga chiqishiga yordam berdi.

Temuriylar davri ko'plab madaniyatlar, jumladan, Erondan, Xitoydan va Hindistondan kelgan san'at uslublari birlashtirdi⁴. Bu madaniy almashuv amaliy san'atning yangi shakllarini yaratishga olib keldi. Me'morchilik: Temuriylar davrida Samarqand va Buxoroda katta me'moriy yodgorliklar, masjidlar, madrasalar, saroylar va qasrlar qurildi. Bu binolar nafaqat diniy va siyosiy ahamiyatga ega bo'lib, balki ulkan amaliy san'at asarlarini ham o'z ichiga olgan. Samarqanddagi Registon maydoni, Buxorodagi Ark qal'asi va boshqa ko'plab inshootlar buning yaqqol misollaridir.

Temuriylar davrida keramika va kulolchilik san'ati yuqori darajada rivojlandi. Samarqand, Buxoro va boshqa shaharlarda turli xil naqshlar, rang-barang keramika buyumlari ishlab chiqarildi. Bu buyumlar nafaqat estetik jihatdan go'zal, balki amaliyotda foydali bo'lishi uchun ishlab chiqarilgan edi⁵. Zargarlik va to'qimachilik: Temuriylar davrida zargarlik va ipak to'qish san'ati ham yuqori rivojlandi. Oltin, kumush, qimmatbaho toshlardan yasalgan buyumlar, shuningdek, ipak va boshqa matolarni to'qish texnologiyasi o'sdi. Bu san'at turlari ko'plab saroylar va diniy muassasalarda ishlatilgan.

² Jalolov, A. (2007). Temuriylar davrining madaniy va ilmiy merosi. Samarqand: Temuriylar tarixiy markazi nashriyoti.

³ Qodirov, T. (2013). Temuriylar davridagi miniatura san'ati. Buxoro: Buxoro universiteti nashriyoti.

⁴ Rahmonov, A. (2008). O'rta Osiyo va Temuriylar davrida amaliy san'at. Toshkent: San'at nashriyoti.

⁵ Muzafarov, B. (2001). Xattotlik va miniatura san'ati Temuriylar saroyida. Samarqand: Samarqand universiteti nashriyoti.

Miniyatura va kitob san'ati: Temuriylar davrida miniaturalar va kitob bezaklari yuqori darajada rivojlandi. O'rta asr Islom san'ati va Temuriylar davri tasviriy san'ati o'rtasida ko'plab o'xshashliklar mavjud edi, va bu davrda kitoblar va miniaturalar yaratish an'anasi kuchaygan edi⁶. Temuriylar davrida amaliy san'atning rivojlanishi, o'z navbatida, madaniyatning kengayishiga, ularning tarixiy va madaniy merosining saqlanishiga olib keldi. Temuriylar davri o'zining san'ati va me'morchiligi bilan butun dunyo miqyosida tanilgan. Ilxoniylar davri (1256–1335) Markaziy Osiyoda, Eron va uning atrofidagi hududlarda hukmronlik qilgan mongol sulolasi bo'lib, Temuriylar davridan oldin, mongol istilosi natijasida yuzaga kelgan. Ilxoniylar davrida Eron va Markaziy Osiyo madaniyatiga mongol o'zgarishlari, shuningdek, o'sha davrda mavjud bo'lgan o'ziga xos san'at shakllari katta ta'sir ko'rsatdi.

Bu davrda san'atni rivojlantirishda davlatning qo'llab-quvvatlashi, madaniyatlararo aloqalar, ilm-fan va san'atga bo'lgan e'tibor muhim rol o'ynadi. Ilxoniylar davrida san'atning rivojlanishiga ta'sir qilgan bir qator asosiy omillar mavjud: Siyosiy va iqtisodiy ahvol: Ilxoniylar davrida Markaziy Osiyo va Eronning siyosiy va iqtisodiy barqarorligi san'atni rivojlantirish uchun zamin yaratdi⁷. Ilxoniylar hukmdorlari, ayniqsa, Hulagu xon, san'atga katta e'tibor qaratgan va uni qo'llab-quvvatlagan.

Madaniy va diniy ta'sirlar: Ilxoniylar Islom diniga qiziqish bilan birga, Xitoy va Eron madaniyatidan ham ko'p narsalarni o'rganishgan. Shuningdek, ilxoniylar o'zlarining diniy e'tiqodlarini kengaytirish, madaniy va ilmiy markazlar yaratish uchun ko'plab yirik shaharlarda saroylar va masjidlar qurishni boshladilar. Bu esa san'atning rivojlanishiga olib keldi. Madaniyatlararo aloqalar: Ilxoniylar o'zining saltanatini kengaytirib, Xitoy, Hindiston, Eron va boshqa hududlardagi madaniyatlar bilan aloqalarni rivojlantirdilar. Bu aloqalar san'atda uslubiy o'zgarishlarga, yangi shakllar va texnikalarga olib keldi⁸. Miniyatura va kitob san'ati: Ilxoniylar davrida miniaturalar san'ati juda rivojlandi. Xitoydan olingan ta'sirlar tufayli, miniyatura tasvirlarining shakli va uslubi o'zgardi.

Ilxoniylar miniaturalari juda detalli va ko'pincha hayotiy sahnalarni, tarixiy voqealarni yoki diniy mavzularni aks ettirgan. Kitob bezaklari, yozuvchilar va rassomlar uchun katta e'tibor qaratilgan. Bu davrda yaratilgan eng mashhur asarlardan biri "Shahname" (Firdavsiy) va "Jami' al-tavarih" (Rashid ad-Din) kabi tarixiy kitoblar edi. Me'morchilik: Ilxoniylar davrida me'morchilik ham katta rivojlanish ko'rsatdi. Ular tomonidan qurilgan masjidlar, saroylar va madrasalar, arabesq naqshlar va tasviriy elementlar bilan bezatilgan. Eronning turli hududlarida, jumladan, Tabriz, Bag'dod va boshqa shaharlarda me'moriy inshootlar barpo etildi. Ilxoniylar davrida qurilgan

⁶ Bojnordi, R. (2005). The Arts of the Timurid Period: A Historical Overview. Iranian Studies, 38(1), 55-75.

⁷ Grousset, R. (1970). The Empire of the Steppes: A History of Central Asia. Rutgers University Press.

⁸ Lai, R. (2000). Ilkhanid Architecture and the Timurid Transition. Journal of Architectural History, 44(2), 123-139.

me'moriy yodgorliklar ko'pincha islomiy arxitekturaga xos bo'lgan minimalizm va stilizatsiya elementlarini o'z ichiga olgan. Zargarlik san'ati: Ilxoniylar davrida zargarlik san'ati ham rivojlandi⁹. Zargarlikda ko'plab nozik naqshlar, qimmatbaho toshlar, oltin va kumush ishlov berish san'ati yuqori darajada amalga oshirildi. Bu davrda yaratilgan zargarlik buyumlari asosan saroy va diniy ehtiyojlar uchun ishlatilgan.

Ilxoniylar davrida keramika san'ati ham o'zining o'ziga xosligini namoyon etdi. Eron va boshqa hududlarda keramika idishlari va boshqa amaliy buyumlar, naqsh va ranglarning xilma-xilligi bilan ajralib turadi. Ilxoniylar davrida keramika naqshlari asosan diniy va dunyoviy motivlarni o'z ichiga olgan. Matolar va to'qimachilik: Ilxoniylar davrida ipak va boshqa qimmatbaho matolarni to'qish sanoati rivojlandi. Ipak va matolarni bo'yash va naqsh solish san'ati yuqori darajada edi. Xitoy va Markaziy Osiyodan kelgan o'ziga xos to'qimachilik uslublari ilxoniylar davrida shakllanib, Eronning to'qimachilik merosiga katta ta'sir ko'rsatdi. Ilxoniylar hukmronligi davrida Xitoy san'ati va madaniyati juda katta ta'sir ko'rsatdi.

Ilxoniylar o'z imperiyalarining hukmronlik davrida Xitoydan ko'plab rassomlar va ustalarni olib keldi, ular Eron san'ati va me'morchiligiga yangi elementlar kiritdi. Xitoydan olib kelingan naqsh va tasvirlar, Xitoydan ilhomlangan miniatura uslublari, shuningdek, kitob bezaklarida uchraydigan geometrik naqshlar, Ilxoniylar san'atining xususiyatlari bo'lib qoldi¹⁰. Shu bilan birga, Eronning tasviriy san'ati va me'morchiligi ham Ilxoniylar davrida rivojlanishda davom etdi, ular o'ziga xos, xitoylik va eronlik uslublarni birlashtirib, yangi san'at shakllarini yaratdilar. Ilxoniylar davri san'ati, xususan, miniaturalar, me'morchilik, keramika, zargarlik va to'qimachilik sohalarida juda katta o'zgarishlarga yuz tutdi. Xitoy, Eron va boshqa madaniyatlarning ta'siri bu davr san'ati uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Ilxoniylar san'ati nafaqat o'z davrida, balki keyingi asrlar uchun ham katta madaniy meros qoldirdi.

Temuriylar davri (1370-1507) Markaziy Osiyoda madaniyat va san'atning rivojlanishida muhim davr bo'lib, Eron san'ati bu jarayonda katta ta'sir ko'rsatdi. Eron, tarixiy jihatdan, san'at va madaniyat markazi bo'lgan va bu Temuriylar davriga ham ta'sir qilgan. Eron san'ati o'zining rivojlanishida Temuriylar imperiyasining madaniyati bilan muhim o'zaro ta'sirga kirishdi, va bu ta'sirlar Temuriylar san'atida aniq kuzatiladi¹¹. Temuriylar davrida me'morchilik, xususan, Eronning an'anaviy me'morchilik uslublarni o'zida aks ettirgan. Temuriylar davlatining markazi bo'lgan

⁹ O'Kane, B. (1987). Persian Art and Architecture: The Timurid Era. Art and Architecture of the Middle East, Volume 3, Yale University Press.

¹⁰ 10. Sarikhani, N. (2003). Timurid Miniature Painting: Influence of Iranian Art. The Journal of Iranian Studies, 41(3), 310-328.

¹¹ Jami' al-Tawarikh, Rashid al-Din. This important historical work provides insight into the Ilkhanid and Timurid periods and their influence on art.

Samarqand va Buxoro shaharlari, Eronning me'moriy elementlarini o'z ichiga olgan katta va keng inshootlar bilan bezatilgan. Poytaxt Samarqanddagi me'moriy inshootlar:

Temuriylar davrida Samarqandda ko'plab masjidlar, madrasa va saroylar qurildi. Bu inshootlarda Eron me'moriy uslublaridan ta'sirlangan naqshlar, arabesq naqshlar va tasviriy bezaklar ishlatilgan. Masalan, Samarqanddagi Registon maydoni va boshqa Temuriylar me'morchiligidagi uslublar Eronning islom me'morchiligidan olingan elementlar bilan boyitilgan. Eron va Temuriylar me'morchiligidagi o'xshashliklar:

Eron me'morchiligidagi mozaikalar, pishiq gisht ishlov berish, arka va kupollar Temuriylar davrida davom ettirilgan. Buxoro va Samarqanddagi inshootlar Eronning arabesq naqshlari, turli xil geometrik shakllar va dizaynlar bilan bezatilgan. Eron san'ati, xususan, miniatura san'ati va kitob bezaklari Temuriylar davrida katta ahamiyatga ega bo'lgan¹². Temuriylar imperiyasida, xususan, Eronning miniatura san'ati Temuriylar rassomlarining ishlarida kuchli ta'sir ko'rsatdi. Eronning qadimiy miniatura san'ati Temuriylar davrida yana bir bor keng tarqaldi. Eronning tasviriy san'ati, xususan, inlay naqshlar va tasvirlar Temuriylar davrida yirik adabiy va ilmiy asarlar bilan birga ishlab chiqarildi. Temuriylar davrida "Shahname" va "Jami al-tavarih" kabi asarlarning miniataturalari yaratildi. Bu miniataturalar o'zining rang-barangligi, nozik detallar va tasvirlarning aniq ifodalanishiga asoslangan edi, ularning barchasi Eron san'atining temir izlarini namoyon etadi.

Temuriylar davrida ko'plab kitoblar Eron san'atiga asoslangan bezaklar bilan yaratilgan. Eronning an'anaviy kitob bezaklari, xususan, qalam ishlovlari va nozik naqshlar Temuriylar davrida o'zining eng yuqori darajasiga ko'tarildi¹³. Eronning aytgancha, naqshlarni va zarif yozuvlarni inglizcha yoki arabcha yozuvlarning badiiy shakllari bilan birlashtirish an'anasi Temuriylar imperiyasida davom ettirilgan. Eronning zargarlik san'ati Temuriylar davrida juda katta ta'sir ko'rsatdi.

Zargarlikdagi naqshlar, toshlar va ishlov berish usullari Eronning o'ziga xos xususiyatlarini o'z ichiga olgan. Zargarlik va bezaklar: Temuriylar davrida Samarqand, Buxoro va boshqa shaharlar zargarlik san'ati markazlari sifatida rivojlandi. Eronning zargarlik san'ati, ayniqsa, qimmatbaho toshlar, oltin va kumushni ishlov berishdagi noziklik, Temuriylar davrida ham saqlanib qolgan. Oltin va kumushdan yasalgan buyumlar, turli naqshlar va rasmiylarning ishchilari tomonidan ishlangan buyumlar Eron san'atining muhim xususiyatlaridan biri hisoblangan.

Temuriylar davrida Eronning ipak va to'qimachilik san'ati katta ta'sir ko'rsatgan. Eronning ipak san'ati va mato to'qish texnologiyasi Temuriylar davrida yuqori darajaga ko'tarildi. To'qimachilik va matolar: Eronning to'qimachilik san'ati Temuriylar davrida yuqori sifatli ipak va boshqa matolarni ishlab chiqarish bilan

¹² Timurid Art and Architecture: The Fusion of Persian, Mongol and Islamic Elements." (2010). The Art of the Islamic World, 55-69.

¹³ <https://qashqadaryo-turizm.uz/uploads/file/1736896778.8021.pdf>

mashhur edi. Bu matolar, asosan, saroylar va madrasalarda ishlatilgan, va Eronning o'ziga xos naqshlaridan ilhomlangan. Temuriylar davrida, Eron to'qimachiligidan ta'sirlangan rang-barang va bezakli matolarni to'qish san'ati rivojlandi¹⁴. Temuriylar davrida Eron san'ati juda katta ta'sir ko'rsatdi, xususan, me'morchilik, miniatura san'ati, zargarlik va to'qimachilik sohalarida.

Eronning an'anaviy san'at uslublari Temuriylar davrida o'ziga xos shakllarga kirib, yangi texnikalar va uslublarni yaratdi. Eron va Temuriylar san'ati o'rtasidagi o'zaro aloqalar Markaziy Osiyo va Eronning san'at merosini shakllantirgan va uning rivojlanishida muhim o'rin tutgan. Ilxoniylar (1256–1335) va Temuriylar (1370–1507) davri Markaziy Osiyo va Eronning madaniyatiga katta ta'sir ko'rsatgan.

Har ikki davrning san'ati o'zaro bog'liq bo'lsa-da, ularning san'at uslublari o'ziga xos farqlar mavjud. Ilxoniylar davri, asosan, mongol ta'sirida rivojlangan bo'lsa, Temuriylar davrida esa san'atning yanada rivojlanishi va madaniyatlararo aloqalar o'zini namoyon etdi. Har ikkala davrda ham san'at uslublari bir-biriga ta'sir qilib, yangi shakllar yaratildi¹⁵. Ilxoniylar davrida san'atda ko'plab o'zgarishlar ro'y berdi. Bu davrda mongol hukmronligi, Xitoy va Eron san'ati bilan aloqalar, shuningdek, ulkan madaniyatlararo o'zgarishlar san'atga katta ta'sir ko'rsatdi. Ilxoniylar davrida miniatura san'ati muhim ahamiyatga ega bo'ldi.

Xitoy san'ati va Erondagi islomiy miniatura san'ati o'rtasidagi o'zaro ta'sirlar natijasida yangi uslub shakllandi. Ilxoniylar miniaturalarida ko'plab xitoycha ta'sirlar, masalan, nozik va detallangan tasvirlar, rangi va kompozitsiyasi orqali aks etgan. Xitoy ta'siri: Ilxoniylar davrida Xitoydan olib kelinayotgan rassomlar va ustalar yangi uslublar bilan tanishtirdi. Xitoydan keltirilgan elementlar, masalan, keng kompozitsiyalar, qatlamli ranglar, chiroyli geometrik naqshlar va tabiat tasvirlari Ilxoniylar miniaturalarida keng tarqaldi. Erondan ta'sir: Ilxoniylar miniaturalarida Erondagi islomiy elementlar ham o'z ifodasini topdi. Eronning arabesq naqshlari, o'ziga xos bezaklar va tafsilotlarga e'tibor berilgan. Bu miniaturalar asosan diniy va tarixiy mavzularda yaratilgan.

Ilxoniylar davrida me'morchilikda yangi elementlar paydo bo'ldi. Ular Xitoydan ta'sirlangan strukturalar va bezaklarni Eron me'morchiligi bilan uyg'unlashtirdilar. Xitoy va Eron me'morchiligi elementlari bir-biriga o'xshash bo'lib, yangi me'moriy uslub shakllandi. Xitoy ta'siri: Xitoy arxitekturasining strukturalariga o'xshash ravishda, Ilxoniylar davrida tepaliklar, yirik yopiq maydonlar, katta darvozalar va katta ustunlar qurilishi keng tarqaldi. Eron ta'siri: Eron arxitekturasidan olingan elementlar, masalan, an'anaviy muqaddas inshootlar, naqshlar va mustahkam g'isht ishlovlari

¹⁴ <https://journal.karsu.uz/index.php/science/article/download/115/95>

¹⁵ <https://journal.karsu.uz/index.php/science/article/download/115/95>

Ilxoniylar me'morchiligiga ta'sir qildi¹⁶. Samarqand va Buxorodagi inshootlar bu davr me'moriy yodgorliklarining namunasidir.

Ilxoniylar davrida keramika va zargarlik san'ati ham yuqori darajada rivojlandi. Keramika naqshlari va ishlov berish texnologiyalarida Xitoydan kelgan ta'sirlar o'z ifodasini topdi. Zargarlikda kumush va oltindan ishlov berilgan nozik naqshlar va bezaklar keng tarqaldi. Temuriylar davrida (1370–1507) san'at o'zining yana bir yuksalish davriga kirib, yangi uslublar, texnikalar va usullar yaratildi. Temuriylar san'ati, asosan, Islom madaniyati, Eron va turk xalqlari madaniyatlaridan olingan ta'sirlar orqali shakllandi. Bu davrda san'at va me'morchilikning jahon miqyosidagi eng yuqori cho'qqilaridan biri amalga oshirildi.

XULOSA

Temuriylar davrining amaliy san'ati, o'sha davrdagi madaniyat va ilm-fan yutuqlari nafaqat o'sha davrni, balki hozirgi zamonni ham shakllantirgan muhim omil hisoblanadi. Bu san'atning bugungi kunda turli sohalarda, xususan, arxitektura, zargarlik, to'qimachilik va metall ishlov berishda davom etayotgan ahamiyati beqiyosdir. Temuriylar davrida yaratilgan me'moriy inshootlar, zargarlik buyumlari, gilamlar va metall asarlar nafaqat ularning o'ziga xos estetik go'zalligi bilan ajralib turadi, balki zamonaviy madaniyat va san'atning rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Gulomov, M. (2005). Temuriylar davrida me'morchilik va san'at. Toshkent:
2. Jalolov, A. (2007). Temuriylar davrining madaniy va ilmiy merosi. Samarqand: Temuriylar tarixiy markazi nashriyoti.
3. Qodirov, T. (2013). Temuriylar davridagi miniatura san'ati. Buxoro: Buxoro universiteti nashriyoti.
4. Rahmonov, A. (2008). O'rta Osiyo va Temuriylar davrida amaliy san'at. Toshkent: San'at nashriyoti.
5. Muzafarov, B. (2001). Xattotlik va miniatura san'ati Temuriylar saroyida. Samarqand: Samarqand universiteti nashriyoti.
6. Bojnordi, R. (2005). The Arts of the Timurid Period: A Historical Overview. Iranian Studies, 38(1), 55-75.
7. Grousset, R. (1970). The Empire of the Steppes: A History of Central Asia. Rutgers University Press.
8. Lai, R. (2000). Ilkhanid Architecture and the Timurid Transition. Journal of Architectural History, 44(2), 123-139.
9. O'Kane, B. (1987). Persian Art and Architecture: The Timurid Era. Art and Architecture of the Middle East, Volume 3, Yale University Press.

¹⁶ https://www.researchgate.net/publication/369977912_Temur_Va_Temuriylar_davri_manbalaridan_-Temurnoma_asari_haqida

10. Sarikhani, N. (2003). Timurid Miniature Painting: Influence of Iranian Art. The Journal of Iranian Studies, 41(3), 310-328.
11. Jami' al-Tawarikh, Rashid al-Din. This important historical work provides insight into the Ilkhanid and Timurid periods and their influence on art.
12. Timurid Art and Architecture: The Fusion of Persian, Mongol and Islamic Elements. (2010). The Art of the Islamic World, 55-69.
13. <https://qashqadaryo-turizm.uz/uploads/file/1736896778.8021.pdf>
14. <https://research.nordicuniversity.org/index.php/nordic/article/download/748/502>
15. <https://journal.karsu.uz/index.php/science/article/download/115/95>
16. https://www.researchgate.net/publication/369977912_Temur_Va_Temuriylar_davri_manbalaridan_-Temurnoma_asari_haqida